INGEZONDEN MEDEDEELINGEN.
(Voorwaarde plaatsing zie hoofd 1e blad).

LIBERTY's
METZ & CO
LEIDSCHESTRAAT
CATALOGUS FRANCO
OPRUIMING

geven, waarvoor hij dagelijks met het orkest, dat volgens zijn zeggen uit uitstekende krachten bestaat, repetities houdt.

De nieuwe effectenbeurs.

De architect der nieuwe Effectenbeurs, de heer Joseph Cuypers geeft in het weekblad *Van onzen Tijd* rekenschap van de beginselen welke hem geleid hebben bij het ontwerpen en bouwen. Wij veroorloven ons een aanhaling uit zijn inleidende beschouwing, waarop een beschrijving van het gebouw volgt door een aantal photo's toegelicht.

„Alle elementen waaruit de bouwkunst van eene periode zich natuurlijk ontwikkelt — hare samenstellende factoren zijn in onze dagen in gisting. Zoowel het geestelijk leven der groote menigte als de machtsverhoudingen der individuen; de kracht en waarde van de groot-industrie tegenover de persoonlijke productie; eindelijk de groote afwisseling die gezocht wordt door de menigte voor hare indrukken, daarbij geholpen door een zoo goed als onbegrensde reproductiekunst en gemak van verplaatsing.

„Dat alles draagt er toe bij om de rust uit onze bouwkundige ontwikkeling te verdrijven. De op te lossen vraagstukken en de keuze der middelen van uitvoering hebben den bouwmeester van de 20e eeuw gebracht in eene positie, waartoe de 19e eeuw slechts door haar allerbegaafdste kunstenaars leerstof heeft aangebracht.

„Dit dient hier kort te worden aangestipt, al moge het van algemeene bekendheid worden geacht, om nader te kunnen uiteenzetten den opvolgenden gedachtengang van hem, die stichtingen heeft te ontwerpen van bouwwerken, wier bestemming in de tegenwoordige gedaante in voorafgaande eeuwen zoodanig niet werd ontwikkeld.

„In dit geval ontbreekt dus geheel die historische draad, welken wij overigens zoo natuurlijk zouden volgen en die ons toch kon voeren langs wegen, die verbeterde, nieuwe, frissche ontwikkelingsstudiën kunnen bereiken.

„Het ontwerp voor gebouwen met specifiek moderne bestemming zal allereerst vorm geven aan de noodzakelijke ruimten, nog voordat een bepaald constructiestelsel is vastgelegd.

„Daarmede wordt in geenen deele bedoeld de waarde en den invloed van de constructie op de verdere artistieke ontwikkeling van het bouwwerk te ontkennen. De constructie blijft als heerschende factor medewerken, en mag niet als ondergeschikt element achtergeschoven worden.

„Maar terwijl in alle klassieke perioden de constructie de hoofddraagster was van de hoofdvormen, hoofdverdeelingen en typische ruimteafsluitingen, van de stemming zelfs, en door de zoldering naar buiten sprekend en door de beheersching der venstervorm de gansche vormenspraak als met enkele grondvormen kon vastleggen, wijken de moderne toestanden daarvan zoodanig af, dat wij als 't ware eerst eene enkel geometrisch gedachte ruimte verdeeling opzetten en ontwikkelen, daarin de gevraagde bestemming laten leven en heerschen, voordat wij komen tot de bepaling van 't materiaal dat wij op elk punt zullen toepassen.

„Toch zijn er nog enkele vraagstukken in de bouwkunst onzer dagen waarvoor constructie en materiaal even bepaald zijn aangewezen als dit het geval was voor de Middeleeuwsche Cathedraal. Deze hebben dan ook het zeldzaam voorrecht van zeer duidelijk, karakteristiek van vorm te zijn als hunne samenstelling met zorg wordt doorgevoerd. Hiermede worden bedoeld zalen met reuzen-overspanningen zooals de Sänger-of Ausstellungshalle te Frankfort en de Jahrhundert Halle (koeperbouw) te Breslau, de groote Spoorwegoverdekkingen als die van Antwerpen, Hamburg enz.

„Deze moderne stichtingen zijn, hoewel groot van afmetingen, toch eenvoudig van begrip en duidelijk van samenstelling, daardoor grootsche concepties! Wellicht te rangschikken onder de dingen, die als bouwkunst de grootste blijvende waarde zullen hebben.

„In het centrum onzer groote steden worden echter tal van andere bouwwerken vereischt, wier indeeling veel ingewikkelder moet zijn in verband met den dienst en bestemming. Zoo bevat het programma voor den bouw van de Effectenbeurs velerlei elementen, die een ingewikkeld organisme noodzakelijk maken.

„Hoe dit programma is samengesteld? Allereerst eene lijst van de benoodigde lokaliteiten met aanduiding van de gevraagde oppervlakten, daarbij mondelinge toelichtingen, die nauwkeurig omschrijven hoe en wanneer elk der lokalen gebezigd zal worden. Hiermede is nog slechts het officieele gedeelte van het gebouw genoemd. Al wat nu als noodzakelijkheid voor eene goede technische exploitatie behoort, moet nog aan dit programma worden toegevoegd.

„Dit laatste zal bijzonder die lokalen aanduiden, welke in den kelder en op den zolder zijn onder te brengen, maar toch weer dikwerf direct in verband moeten staan met de andere verdiepingen. Zoover vastgesteld, kan het programma tot grondslag dienen voor een schetsontwerp op een schaal van 1 op 200.

„Dit schematische stel teekeningen wordt door een bouwmeester met zijne bouwcommissie bestudeerd en zoo noodig gewijzigd. Daarna wordt op de schaal van 1 op 100 het plan meer in onderdeelen nauwkeurig uitgewerkt, waarbij niet alleen meer de algemeene distributie aan 't woord is, terwijl nu aan de constructie-eischen wordt voldaan, en bij de materiaalkeuze ook de afmetingen der bouwdeelen worden vastgesteld, maar ook met nauwkeurigheid de maten van meubelbetimmeringen en alle mechanische inrichtingen voor telephonie, telegraphie, postdienst, verwarming, luchtaanvoer met het gebouw in verband worden gebracht. Een algemeen proportiestelsel zal bij dit alles moeten medewerken.

„Bij het hierop volgend overleg van den bouwmeester met de technieken die door speciale ingenieurs beoefend worden, waarbij de eerste alle bouwambachten zoo heeft te voegen, dat er een harmonisch geheel uit zoude ontstaan, begint de zeer moeilijke periode waarin die vraagstukken daarom in onze omstandigheden nog zeldzaam tot een geheele oplossing komen — wijl men nog te ver van elkander staat. Helaas zoo dikwerf komen die ingenieursinrichtingen nog hier en daar de rust verstoren in ons werk. Vooraf bestond niet de gelegenheid om de uitvoering van zulke installatiën als radiatoren, brandslangen, electrische kabels inschakelborden, afsluiters, enz. werkelijk zoo op 't papier te brengen ,dat is in de talrijke detail-teekeningen op te nemen en de elkander vreemde elementen met elkaar in verband te brengen. Immers in zich behooren al die nuttigheidsdingen niet leelijk of hinderlijk te zijn. Op een goede plaats — wel overwogen voor 't gebruik, en architectonisch geproportionneerd — aangebracht, zal bij het zien daarvan onze belangstelling voor het gebouw ook toenemen.

„De snelheid waarmede wij in den regel thans van eerste ontwerp op uitvoering overgaan belet hoofdzakelijk de doorvoering van 's bouwmeesters leiding bij deze werken. Dat daarbij de speciale ingenieur eenigermate bouwkundig — en de bouwmeester specifiek technisch mede moet kunnen denken behoeft geen betoog.

Ik mag voor heden hun goeden wil in deze richting vaststellen van mijne medewerkers, maar blijf overtuigd dat in deze moderne werkwijze nog veel meer te doen is, mits de leiding van den bouwmeester blijft uitgaan.

„De verhouding tot de versierende zusterkunsten acht ik eene gelijksoortige. De samenwerking zal, alleen indien ontwikkelde leiding aanwezig is, kunnen slagen; niet als elkeen er maar op los fantaseert."

Beets-monument.

De commissie voor de oprichting te Haarlem van een monument ter herdenking van Hildebrand heeft een nationale prijsvraag uitgeschreven, waarvan het programma ons is toegezonden.

De bedoeling is een monument, waardoor de gemoedelijke verhalende schrijver van de Camera Obscura (Hildebrand) herdacht wordt.

De liefde van Nicolaas Beets tot de natuur zal uitgedrukt moeten worden door als deel van het monument een waterpartij te ontwerpen.

Het geheel zal moeten worden een waardige beëindiging van den Dreef, zonder dat het doorzicht wordt belemmerd. Het monument moet van alle kanten goed te bezien zijn.

De kosten mogen ten hoogste *f* 10,000 bedragen, buiten de beplanting.

Als prijzen zijn sommen beschikbaar van *f* 1000, *f* 600 en *f* 300.

De jury bestaat uit de heeren K. P. C. de Bazel, prof. Bart van Hove, prof. A. J. Der Kinderen, J. Limburg, Jac. van Looy, prof. A. W. M. Odé, Leonard A. Springer. Zij verplicht zich uitspraak te doen vóór 15 Augustus 1914.

Ontwerpen moeten vóór of op 15 Juli 1914 worden toegezonden aan den secretaris der monumentencommissie, den heer J. B. van Loghem, Zonnelaan 2, Haarlem.

De declamator Sierre S. Bos zal 3 Januari opnieuw scheep gaan naar Ned.-Indië en vervolgens een rondreis maken door Zuid-Afrika en de West-Indische koloniën.

Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap.

De Spaansche Vlieg, klucht van Franz Arnold en Ernst Bach.
De Bruiloft van Kloris en Roosje, met Nieuwjaarswensch van A. Schmitz.

R'DAM 1 Januari.

De liefde, in de amusante klucht van Arnold en Boek, successtuk van het Berlijnsche Schauspielhaus, — de liefde dreigt de dupe te worden van de zedelijkheid. Een jong advokaat Gerlach wil trouwen met een juffrouw Paula Klinke, maar ongelukkigerwijs heeft hij, wat men noemt een verleden, en nog wel een verleden, dat klinkt als een klok. Mama Klinke, bestuurster eener zedelijkheidsvereeniging, wil derhalve van die verbintenis weten, en Pa Klinke evenmin. Deze laatstgenoemde heer heeft echter ook een verleden, een heel bescheiden verleden wel is waar: een vluchtige liaison met een Spaansche danseres, bijgenaamd de Spaansche vlieg. Dit was vijf en twintig jaar geleden, en al dien tijd betaalt hij geregeld voor de opvoeding van een zoon, zooals hij meent het resultaat van zijn avontuur met gemelde vlieg. Er zijn evenwel nog meerdere bedaagde heeren, leden der zedelijkheidsvereeniging, die ten opzichte van dienzelfden — vermeenden — zoon in hetzelfde schuitje varen. Zij allen zijn dupen van vroegere pekelzondetjes, en zij allen hebben hun zonden op dezen avond voor een talrijk en dankbaar gestemd publiek geboet. Er is een jong geleerde, Heinrich Meisel, die verliefd op een vriendin van Paula Klinke, door allerlei dwaze misverstanden voor den zoon van de Spaansche vlieg wordt aangezien. Men begrijpt nu, hoeveel stof er is voor de allerdolste situaties, die eenvoudig niet na te vertellen zijn.

Het is één verwarring, onophoudelijk, van belang, tot ten slotte op werkelijk heel aardige, vlotte en aannemelijke manier de vreedzame ontknooping komt van vrijen en trouwen. Poolman, als de oude Klinke, was voortdurend uitmuntend op dreef, en van de anderen onderscheidden zich mevr. Van Eysden als moeder Klinke, mej. Ligthart als Paula Klinke, mej. Walden als de vriendin Wally, Van der Lugt als de geleerde Heinrich, De Jong als de oude Wimmer en zoo voort. Het was een in alle opzichten kostelijke vertoonng, om welke uitbundig gelachen is. Somwijlen daverde het zoo luid en langdurig in de zaal, dat de spelers zich niet meer verstaanbaar konden maken en even wachten moesten, tot het vroolijk rumoer wat bedaard was.

Daarna hielp de oude, beproefde „Bruiloft" de feeststemming op het gewenschte peil houden. In de *Nieuwjaarswensch*, als naar gewoonte uitgesproken door Poolman-Thomasvaer en mevr. Van Eysden-Pieternel, passeerden allerlei zaken van internationalen, nationalen en stedelijken aard de revue. Rotterdam als bloeiende havenstad bovenal, natuurlijk, en daarna het Vredespaleis, de dwaze Haagsche schouwburgklucht en zoo al meer. De burgemeester nam zijn gewone pluimpje in ontvangst, en wij allen moesten beloven voortaan drukker den Schouwburg te bezoeken. Als de heer Van Eysden voor goede waar zorgt, zullen de klanken — n'en déplaise de kinema's — niet op zich laten wachten.

A. v. V.

Jubileum C. A. J. van Dishoeck.

Onder zeer groote belangstelling heeft de heer C. A. J. van Dishoeck te Bussum gisteren zijn zilveren jubileum als uitgever gevierd. Een schilderij door Tjeerd Bottema werd hem door zijn personeel als huldeblijk aangeboden.

De heer Van Dishoeck heeft zich onderscheiden. door het bekend maken van Vlaamsche letterkundigen ten onzent en van Nederlandsche letterkundigen in het zuiden. Wegens deze werkzaamheden ontving hij de hulde van de gezamenlijke Vlaamsche schrijvers, in den vorm van een adres, door Buschmann te Antwerpen op perkament gedrukt en in grijs leder gebonden, waarin men het volgende getuigenis leest: „De betrekkingen die tusschen u en ons ontstonden hadden een hooger karakter dan de gewone zakelijke onderhandelingen tusschen schrijver en uitgever. Gij hebt machtig bijgedragen tot de ruimere verspreiding van de Vlaamsche letterkunde in Nederland en dat erkennen wij in dankbare eensgezindheid." Op een andere plaats: „Ook door uw streven om aan het moderne boek een aesthetisch uitzicht in volle harmonie met zijn inhoud te geven, onderscheidt gij u eervol van uw vakgenooten en verdient gij de hulde van alle boekenvrienden."

Bij de behandeling der gemeente-begrooting van Bergen-op-Zoom is, wordt ons van daar gemeld, medegedeeld dat bij de Regeering plannen bestaan om den toren van de St. Geertruidakerk op de Groote Markt te restaureeren. Kerk en toren werden bij het beleg der stad door de Franschen in 1747 grootendeels door brand vernield; het carillon werd door den vijand buit gemaakt en naar Frankrijk meegenomen, waar het nog ergens in een toren dienst moet doen. Met een restauratie, die van de minder aanzienlijke peperbus weer een sierlijken slanken toren maken zou, ware ongetwijfeld de Bergsche burgerij zeer ingenomen, en nog meer zou zij het op prijs stellen indien zij weder in het bezit kon worden gesteld van een nieuw klokkenspel.

Ook binnen in de kerk ligt werk onafgedaan. Jaren geleden heeft de regeering de restauratie der fraaie grafmonumenten in het koor gestaakt; men beweert dat zich in Den Haag nog altijd stukken van die monumenten bevinden, die er voor het maken van afgietsels heen gezonden zijn, en dat te Bergen-op-Zoom nog gereedschap ligt van de menschen, met de restauratie belast.

De commissie ter beoordeeling voor den Nieuwe Gids-prijs deelt in de zoo juist verschenen aflevering mede, dat bij de eerste stemming door elk der leden uit 103 prozawerken, in 1911 en 1912 verschenen, vijf titels van prozawerken, en uit de 26 dichtbundels vijf titels zijn gekozen, met het resultaat, dat aan de tweede stemming 17 prozawerken en 7 dichtbundels zullen deelnemen.

Den 21 dezer zal te Utrecht onder leiding van Wouter Hutschenruyter de eerste uitvoering in Nederland plaats hebben van de *Spaansche Rapsodie* voor violoncel en en orkest van C. D. Oberstadt, met medewerking van Ch. van Isterdael.

Het schilderijenmuseum te Breslau, waarvan de nieuwe inrichting en rangschikking thans is voltooid, meldt voor het afgeloopen jaar talrijke nieuwe aanwinsten: een Liebermann is daaronder wel de voornaamste, voorstellend den bekenden schrijver Gerhardt Hauptmann. Voorts een pikant zelfportret van den Dresdener schilder Zwintscher een „Hochzeitssmaus" van Bahtzer, landschappen van Hagemeister, Ravestein en Paul Weimann. Robert v. Haug is thans vertegenwoordigd met een ruiterbeeltenis en Sandrock met zijn op de jubileumstentoonstelling aangekochte schilderij „Im Lokomotivschuppen".

Men schrijft uit Milaan aan de Temps: de tentoonstelling van de Joconde in de Brera-galerij heeft hier plaats gehad onder buitengewone geestdrift van een deel der burgerij. Hoewel er entrée geheven werd, schat men het aantal bezoekers gedurende den expositiedag (31 Dec.) op ruim duizend. Er was natuurlijk gezorgd voor een uitgebreide bewakingdienst. In den middag kwamen de leerlingen van de Academie voor Schoone Kunsten, begeleid door hun professoren, de Joconde zien.

Een der symphonie-concerten in het Augusteum te Rome (Academia Santa Cecilia) is, in deze week, gedirigeerd door Gustave Doret. De symphonie van César Franck, onder zijn leiding, had een enorm succes.

Muziek te Parijs.

Onze Parijsche correspondent schrijft:

Om het laatste schouwspel, dat hij in de *Opéra Comique* monteerde, tot iets zeer bijzonders te maken, had de heer Carré, sinds vandaag, 1 Januari, fungeerend administrateur van het *Théâtre Français*, zijn beste beentje voorgezet. En voor de zooveelste maal hebben we ons dan ook weer verbaasd over hetgeen hij met de kleine ruimte en de onvoldoende machinerieën waarover het te krap berekende gebouw van de Rue Favart beschikt, heeft weten tot stand te brengen.

Van hetgeen op deze laatste *première* vertoond werd, kán de eene helft de *Francesca da Rimini* van den te Londen wonenden Italiaan Franco Leoni, gevoegelijk onbesproken blijven. De muziek is onbeduidend, fletsch en banaal, zonder zich haast ooit — in weerwil van veel lawaai — tot een hooger plan te kunnen verheffen; de tekst, van een Engelschen dichter, Francis Marion Crawford, afkomstig, herinnert slechts zeer in de verte aan Dante's mooie figuren, de zachte Francesca, de afzichtelijke Giovanni Malatesta en zijn elegante jonge broeder Paolo. Alleen de bijzonder mooie aankleeding, de oud-Florentijnsche omgeving, de delicate schoonheid van Geneviève Vix, die de Francesca-rol uitbeeldde, maakten deze opera dan ten minste nog tot een aantrekkelijk kijk-stuk.

Een geheel ander karakter draagt het werk van den jongen Spaanschen componist Manuel de Falla, *La vie brève*, dat daarna werd opgevoerd, en dat de bewerking is van een gedicht van zijn beroemden landgenoot, den onlangs overleden dichter Carlos Fernandez Shaw. In lang hoorden we geen muziek die zóó rijk en kleurig was, en van zulk een sterk beeldend vermogen. Heel de gloed van het felle Andaluzië leeft in deze glanzende, bonte, ideeën-rijke partituur. En heel sterk was daardoor het contrast tusschen den Italiaan, die van een zoo innig mooi, poëtisch gegeven als de *Francesca*-tragedie iets onbeduidends, en den Spanjaard, die van een *au fond* banaal geschiedenisje iets sterk-dramatisch gemaakt had.

Want banaal is eigenlijk het avontuur van den verleider Paco en de al te vertrouwende, liefhebbende Salud. In twee woorden is 't verteld. Salud, eenvoudig meisje uit het volk, is de geliefde van Paco, jonge rijke man die dit minnarijtje als een voorbijgaande episode beschouwt, dat hem niet verhindert zich te verloven met een meisje van zijn stand, in de stad, en met haar te gaan trouwen zonder Salud, ook maar met een enkel woord gewaarschuwd te hebben. Salud, op de hoogte gebracht, komt op de bruiloft en verwijt Paco zijn trouweloosheid. Na een oogenblik aarzelen roept echter de jonge man uit: die meid liegt, zet ze buiten de deur! Zóó diep treft dit verraad het meisje dat ze dood neervalt. En het doek valt meteen......

Maar de muziek maakt van dit korte drama iets zeer bijzonders. Ze schildert de stille nachtelijke omgeving van Salud's dorpje, haar twijfel, haar angstige voorgevoelens, haar vreugde bij de komst van haar minnaar, om te culmineeren in een schitterend liefdes-duet en het eerste bedrijf te besluiten met een symphonisch tusschenspel, waarbij men in de komende avondstilte de zon ziet ondergaan over de verre stad Granada; dit teêre ijle slot vooral is van een bijzondere bekoring. — In het tweede bedrijf komt dan de bruiloft met zijn wilde Spaansche dansen en zangen, het pakkende contrast van Salud's wanhoop met de dolle pret van de bruiloftsgasten, en de langzaam voorbereide tragische ontknooping. Dit alles is werk van een musicus van beteekenis, die een sterk-nationaal gekleurd talent bezit, en die als de teekenen niet bedriegen zeker nog wel van zich zal doen spreken.

De uitvoering was, voor zoover het muzikale gedeelte betreft, vrijwel volmaakt — het orkest van de *Opéra Comique* is een van de allerbeste hier — en ook weer bijzonder mooi uit een scenisch oogpunt. Marguerite Carré gaf een interessante, schoon misschien niet ideale uitbeelding van de Salud-figuur; voor Paco zou een zanger met een aangenamer en lichter aansprekend geluid dan Francell meer voldaan hebben. De overigen waren, evenals de figuratie en de Spaansche dansers en danseressn, uitnemend.

Zoodat Carré, zooals hij gewild heeft, inderdaad weggaat na een triomf.

De oogen van El Greco.

Dezen zomer verscheen in het *Berl. Tageblatt* een artikel van dr. R. Jorge over El Greco (Domenico Theotocopuli), waarin deze in de laatste jaren zoo druk besproken Spaansche kunstenaar de schilder van den waanzin werd genoemd, een uitspraak, die nog al opzien verwekte. Thans komt een ander geleerde, dr. Germàn Beritens, met eene brochure ter verdediging van Greco uit. Dr. B., die een in Madrid en door geheel Spanje vermaard oogarts is, verklaart het geval als volgt: Greco was noch waanzinnig, noch geestelijk abnormaal, ook leed hij nauwelijks aan de zucht zich van andere schilders of van andere menschen in 't algemeen te onderscheiden, maar hij was astigmatisch, dat wil zeggen, hij had eene onregelmatige bocht in de hoornvlies-oppervlakte van het oog, waardoor hij de dingen in verbogene gedaante waarnam en zóó ook afbeeldde. Hij schilderde wat hij zag en zooals hij zag. Mocht Greco wellicht een weinig zonderling zijn geweest, dan werd dit veroorzaakt door zijn ooggebrek. Eigenlijk is ieder mensch min of meer astigmatisch, schoon meestentijds in zeer geringe mate. Wie in buitengewoon hooge mate astigmatisch is, ziet scheel.

Daar de brochure van dr. B. zeer zakelijk is, zal de inhoud zoowel de kunstkundigen als de bewonderaars van den Spaanschen impressionist in 't algemeen interesseeren. We geven hier het voornaamste van zijn betoog.

In de jeugd kan het gebrek nog wel genezen worden door accomodatie der oogen; met de jaren echter neemt de kracht der daartoe benoodigde spieren af en wordt het gezichtsgebrek erger. Zoo, meent dr. B., is het óók met El Greco gegaan.

In zijn eerste periode (de zoogenaamde Italiaansche) zijn al zijn teekeningen en schilderijen gewoon, de kunstenaar is nog jong, zijn oog accomodeert zich nog gemakkelijk. Gedurende zijn tweede periode — gewoonlijk de eerste Spaansche genoemd — wordt het toenemende gebrek al merkbaar, hoewel nog weinig. De figuren worden soms buitensporig lang en onnatuurlijk van verhoudingen, zooals b.v. zijn Sint Mauritius, die hij op 34-jarigen leeftijd schilderde. Hoe meer de schilder met opdrachten overladen was, des te sterker uitte zich het gebrek: verergerd uitteraard door geestelijke vermoeienis. Dezen Sint Mauritius nu moet inderdaad haastwerk zijn geweest.

Na zijn 37ste jaar worden de voor Greco typische lichaamsverhoudingen in zijn werk steeds talrijker. Bij de Christus aan het Kruis (Prado) is de kop van den Gekruisigde in verticale richting uitgerekt; ook de Magdalena en sommige Engel-figuren vertoonen in het gelaat vreemde vormverhoudingen.

Het accomodatie-vermogen nam voortdurend af, het gezichtsgebrek nam toe; hoe ouder de schilder werd, des te vreemder zagen zijn figuren er uit. Het verschil met zijn begin-tijd valt nu zeer duidelijk op. Gaandeweg wordt ook zijn kleurwaarneming ietwat abnormaal: de kleuren vervloeien zooals de lichtstralen op het netvlies der oogen. Op 't eind van zijn leven zag El Greco nog slechts wazige, verschemerde vlekken; zijn kleuren vallen uiteen en worden evenals zijn vormen onwaarschijnlijk. Zijn Sint Simon is een goed voorbeeld uit deze periode; men kan het 't best vergelijken met een foto, verkregen door een slecht ingesteld objectief.

Hoe men deze medische verklaring van El Greco's eigenaardigheden ook beschouwen moge, zeker is, dat de poging van dr. B. om den schilder te rechtvaardigen sympathiek genoemd mag worden en dat ze, van wetenschappelijke standpunt, zeker groote waarde heeft. De talrijke retouches in de latere werken van den Spanjaard meent dr. B. dan ook uit zijn gezichtsgebrek te moeten verklaren, daar hij onder 't schilderen bij iedere wending van het hoofd zijn model anders zag, en, vooral in den beginne, met deze veranderingen in stand en in kleur rekening trachtte te houden. Later trachtte hij deze verschillende uitzichten zoo goed mogelijk samen te vatten in één enkel beeld.

Dr. B. besluit dan ook: El Greco was noch geestelijk abnormaal, noch belust op opzienbarende effecten: hij schilderde wat hij zag en zooals hij, met zijn ooggebrek, zien móest. Naarmate met de jaren zijn kwaal verergerde, werd ook zijn waarneming van de dingen „onnatuurlijk". Meer dan deze eerlijkheid kan men, meent dr. B., van een kunstenaar niet verlangen.

WETENSCHAP.

Van der Waals over Kamerlingh Onnes.

In de *Gids* beproeft prof. Van der Waals voor niet-natuurkundigen eenigermate duidelijk te maken wat voor bedoeling de weinige woorden hebben, waarin het Zweedsche Comité voor toekenning van de Nobelprijzen (prof. v. d. W. doet hierbij opmerken, dat de klemtoon op de tweede lettergreep van den naam Nobel behoort te worden gelegd), de motiveering van haar besluit tot bekroning van Kamerlingh Onnes heeft neergelegd.

Ten aanzien van den Leidschen natuurkundige luidde de formuleering: „Voor uwe onderzoekingen over de eigenschappen der lichamen bij lage temperaturen, welke onderzoekingen onder andere geleid hebben tot de vloeibaarmaking van Helium."

Prof. Van der Waals laat daarna in zijn artikeltje uitkomen, hoe Kamerlingh Onnes het werk van Dewar, Olszewski, Linde en Cailletet met betrekking tot de verdichting van de z.g. permanente gassen heeft voten voort te zetten met betrekking tot een nieuw gas, dat in geringe hoeveelheden o.a. in sommige bronwateren voorkomt en een ontledingsproduct van radium bleek te zijn: het Helium.

Wij geven hier ten slotte plaats aan de volgende aanhaling:

Maar al was het feit, dat ook Helium tot vloeistof verdicht zou kunnen worden, te verwachten, en nog weinige dagen vóór de verwezenlijking er van openlijk uitgesproken, toch verdient het opgemerkt te worden, dat een zoo lage temperatuur als daarvoor noodig is gebleken, werkelijk bereikt is kunnen worden. Was het noodig om stikstof vloeibaar te maken, deze stof tot 128 graden absoluut af te koelen en dus tot —145,1 gr., en moest waterstof tot 4 maal lager aantal graden gebracht worden — voor Helium was weder 6 maal lager aantal graden noodzakelijk.

Men had misschien kunnen vreezen zoo dicht bij het absolute nulpunt te moeten naderen, dat de verschijnselen, die wij warmte noemen, zoodanig veranderd zouden zijn, dat het gelijksoortige in het gedrag der verschillende stoffen geheel verdwenen zou zijn. En het is zeker zeer opmerkelijk dat dit niet het geval is. Gaan wij op het vloeibare Helium de drukking verminderen, dan daalt de temperatuur, evenals dit bij andere stoffen het geval is, en op soortgelijke wijze. Daardoor is het mogelijk geworden zelfs tot 2 gr. absoluut af te koelen. Van vastworden van Helium is echter niets bemerkt, en dat lokt nog tot nader onderzoek uit. Bij water en ijs is de verhouding van smeltpunt tot hoogste vloeistofpunt als 1 tot 2,34. En bij Helium staat de laagste bereikte temperatuur tot de hoogste vloeistoftemperatuur als 1 tot 2,2. Ofschoon de kristalvorm als Helium vast zou worden, wel verschillend zal zijn van die van ijs, en de verschijnselen bij beide genoemde stoffen dus wel niet volkomen vergelijkbaar zullen zijn, is het toch op het oogenblik nog niet uitgesloten, dat ook Helium in vasten vorm bestaan kan.

Door het vloeibaar maken van Helium, op zich zelf beschouwd, was reeds een belangrijke bijdrage tot de kennis van de eigenschappen der verschillende stoffen geleverd — maar dit is niet het eenigo groote voordeel voor de natuurkunde aan het werk van Onnes te danken. En de formuleering van het Nobel-Comité noemt in de eerste plaats zelfs de onderzoekingen over de eigenschappen der lichamen bij lage temperaturen. De reeks der lage temperaturen, waarbij de meest verschillende eigenschappen onderzocht kunnen worden, is door zijn werk belangrijk uitgebreid en begint het absolute nulpunt zoozeer te naderen, dat men hopen kan verdere verlaging der temperatuur niet noodig te hebben, om te kunnen beslissen, hoe de meest verschillende eigenschappen bij het absolute nulpunt zullen zijn, en dat zal kunnen dienen, en heeft reeds gediend, om een andere voorstelling te vormen voor het wezen dier verschijnselen. Zoo blijkt de weerstand, die een electrische stroom in metalen ondervindt bij temperatuurswijziging niet meer te veranderen. Een geheel nieuw veld is door deze en andere waarnemingen aan het onderzoek toegevoegd. En voorshands ten minste zijn buitenlandsche natuurkundigen, die voor hun onderzoek zoo lage temperaturen noodig hebben, genoodzaakt zich naar het Leidsche laboratorium te begeven, om hun onderzoek te kunnen doen.

De voorbereidingscommissie voor het internationaal ethnografisch congres, dat met Pinksteren te Neuchâtel zal worden gehouden, heeft besloten voor die gelegenheid aan het meer van Neuchâtel bij het dorpje Auvernier een paaldorp te reconstrueeren. Wat er nog aan overblijfselen van paalwoningen voorhanden is wordt voor den bouw gebruikt.

NIEUWE UITGAVEN.

Het Zuid-Oost-Borneo-reglement.

Bij de Drukkerij „Papyrus" te Batavia verscheen onder bovenstaanden titel het reglement op het rechtswezen in de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo (Ind. Stbl. 1880 no. 55) zooals het luidt na de successievelijk daarin aangebrachte wijzigingen, bewerkt door mr. W. J. M. Plate, lid van den raad van justitie te Soerabaja.

Onze Koloniën.

Als no. 4 van de eerste serie der onder bovenstaanden titel bij de „Hollandia-drukkerij" te Baarn, onder redactie van R. A. van Sandick, verschijnende monographieën over Indische onderwerpen kwam nu uit „Serikat Islam", door Gerungan S. S. J. Ratu Langie.

INGEZONDEN STUKKEN.

(Van ingezonden stukken, geplaatst of ongeplaatst, wordt de kopij niet teruggegeven.)

De brand a/b. van de „Kangean".

Aan de Redactie!

Door toevallige omstandigheden kreeg ik het blad, waarin de beide stuurlieden van de „Kangean" hunne grieven tegen de „Kortenaer" luchtten, eerst een week later in handen en vond het toen te laat om er nog op in te gaan. Nu echter door het interview door uw correspondent van den kapitein ter zee Coenen, ex-commandant van de „Kortenaer", de quaestie opnieuw op het tapijt is gebracht, zij het mij vergund in uw blad de zaak nog eens van eene andere zijde te bekijken, waardoor buitenstaanders misschien tot een ander oordeel zullen komen.

Toen de „Kortenaer" Dinsdag 25 November 's morgens ± 9 u. 30 m. ter reede Lissabon arriveerde, zagen we buiten het vaarwater en aan de overzijde van de Taag een brandend stoomschip liggen, waarvan de naam door den afstand niet te lezen was. *Dit stoomschip voerde geen vlag* en heesch er ook geen bij de nadering van de „Kortenaer", hoewel zulks een vrij algemeen gebruik is, bij het in zicht komen van oorlogsschepen. Voor de „Kortenaer" bestond er dus niet de allerminste aanleiding om op Portugeesch territoir (N.B. vóór de Portugeesche hoofdstad) een schip van onbekende nationaliteit, dat geen noodseinen deed, en blijkens de langszijde liggende bergingsvaartuigen, reeds in goede handen was, assistentie aan te bieden. Had het schip de Nederlandsche vlag gevoerd, dan ware de zaak eenigszins anders geweest, en had er, zonder gevaar de Portugeesche teergevoeligheid te kwetsen, hulp aangeboden kunnen worden. Nu echter, terwijl niemand onzer er het flauwste idée van had, met een landgenoot te maken te hebben, is het toch te begrijpen dat we ons niet gingen bemoeien met zaken die ons niet aangingen, terwijl er een aantal Portugeesche oorlogsschepen ter reede lagen. Stel u een analoog geval voor in Amsterdam of Rotterdam, wanneer een juist binnenkomend vreemd oorlogsschip onze drijvende brandspuiten 't werk eens uit de handen zou gaan nemen!

Eerst later, toen onze consul aan boord kwam, vernamen we, dat 't een Nederlandsch koopvaardijschip was, dat daar te branden lag. *Tevens* echter vertelde hij ons erbij, dat 't schip reeds Zondag 23 Nov. brandende was binnengestoomd, van te voren draadloos om hulp had geseind, en dat zoodra 't schip de Taag op was komen stoomen, van de zijde den

INGEZONDEN MEDEDEELINGEN.
(Voorwaarde plaatsing zie hoofd 1e Blad).

„Hunyadi János"
geneeskrachtig laxeerwater.

Iets over vreemde talen.

Het is van algemeene bekendheid, dat voor iedereen die hier te lande zijn brood moet verdienen, of die zich naar vreemde streken wil begeven, kennis van vreemde talen niet alléén nuttig maar beslist noodzakelijk is.

Daarom verwijzen wij onze geachte lezers op de van ouds bekende **Berlitz School,** te Amsterdam gevestigd alléén **Keizersgracht 300,** waar, volgens een zeer prettige, boeiende en doeltreffende leermethode, het onderwijs wordt verstrekt door Buitenlandsche leeraren, die op uitmuntende wijze de kunst verstaan, om Hollanders in zeer korten tijd de vreemde talen te leeren spreken, zooals die in beschaafde kringen in het Buitenland worden gesproken. Het leergeld bedraagt 3 fl. per 10 lessen, bij de inschrijving te voldoen. Aanmelding dagelijks van 's morgens 9 tot 's avonds 10 uur.

Portugeesche autoriteiten alle maatregelen waren genomen en alle hulp was geboden om 't schip zoo mogelijk nog te redden, daar de brand echter niet te blusschen was hadden de agenten der maatschappij het schip naar ondiep water doen sleepen en daar de ruimen laten volloopen.

Uit dit alles bleek toen duidelijk, dat de „Kortenaer" niet meer kon assisteeren, daar alles wat gedaan kon worden reeds gedaan was. Wat nu 't gebrek aan belangstelling betreft, waarover de beide stuurlieden zich beklagen, welke belangstelling zich volgens hen had moeten manifesteeren door eens een sloep te sturen, om naar den staat van zaken te informeeren, *wetende dat we tòch niets meer konden doen*, wij kunnen ons met evenveel recht beklagen over gebrek aan belangstelling hunnerzijds, daar zij het blijkbaar niet eens de moeite waard achtten de driekleur te hijschen, toen er een oorlogsschip hunner natie binnenkwam. Wij van onzen kant waren in dit opzicht minder ongevoelig en telden met een zekeren trots op een gegeven oogenblik vijf Nederlandsche schepen ter reede van Lissabon. Werkelijk, als de belangstelling van onze handelsmarine voor de oorlogsmarine even groot was als omgekeerd, dan zouden we er zeker niet op achteruitgaan.

EEN OFFICIER VAN DE „KORTENAER".

Een wondeplek in onze rechterlijke macht.

Aan de Redactie!

Vergun mij, met een enkel woord te repliceeren op uw aanteekening op mijn artikel: „Een wondeplek in onze rechterlijke macht".

In de eerste plaats meen ik te moeten doen opmerken, dat door mij geen ander verwijt aan onze rechterlijke macht werd gemaakt, daarvoor zou trouwens ook geen reden zijn geweest, dan dat zij in vele gevallen de vormen schendt of nalaat.

Dat deze grief haar, volgens u, bezwaarlijk kan treffen, wordt, naar mij voorkomt, teniet gedaan door de in mijn artikel medegedeelde officieele cijfers.

De vernietiging moge, volgens u, eigenlijk doorgaans om „spitsvondige en fatale" punten gaan en dit moge in de hand worden gewerkt door de tegenwoordige inrichting van ons cassatie-proces, een inrichting, die echter reeds meer dan vijf-en-zeventig jaar, sedert 1838, bestaat, dat moet dan een reden zijn, om bij de eindelijk te wachten herziening van het Wetboek van Strafvordering ook in deze regeling verandering te brengen. Zoolang dit echter niet is geschied, moet door de rechtscolleges er voor worden gezorgd, dat hun uitspraken niet om vormfouten worden vernietigd.

Dat dit trouwens door de overgroote meerderheid dezer colleges geschiedt, zal uit de door mij medegedeelde cijfers genoegzaam zijn gebleken. Waar er intusschen nog steeds zooveel rechtscolleges zijn, die zich aan deze vormfouten schuldig maken, mocht volgens mijn meening, waarin, naar ik weet, door vele juristen wordt gedeeld, — eindelijk wel eens een waarschuwend woord worden gehoord.

31 Dec. A. D.

FAMILIEBERICHTEN.

Burgerlijke Stand van Amsterdam.

GEHUWD op 31 Dec.: W. J. Wentzel en J. Liefveld; T. Steffens en M. Gosen; A. M. Smit en J. v. d. Scheer; E. Righolt en E. v. Eck; H. Reigerberg en M. v. d. Heyden; L. Klotz en C. Brandenburgh; H. Bloemers en J. Burksen; S. Engelenburg en A. Buser; J. Harshagen en E. Syberde; J. Holwerda en C. Hoekstra; H. Scheffer en M. de Vries; S. v. Praag en E. Mug; M. Ebbe en T. Schrama; B. v. Delden en F. v. Elst; P. de Wolf en H. Kuisman; E. de Haas en S. v. Beek; C. de Zinger en R. Plukker; W. Willemse en J. de Geest; W. de Ries en J. de Bruyn; R. Mast en J. Smith; H. Bonnier en A. Degenkamp; H. Duller en C. v. Dongen; J. Brants en M. Jansen; K. Ritsma en J. Haringsma; P. Struyff en J. Seymonsbergen; G. Ridder en J. Scholten; G. Corper en N. de Hond; C. Hus en G. Denkers; A. v. Kleef en F. Korper; H. Meijer en F. Haarsma; H. v. d. Bos en H. Maas; A. Brouwer en L. Sonneborn; J. Boots en E. Flach; J. Fleurbaay en A. Wouda; C. Hartog en J. Alosery; J. Fang en A. de Vlugt; C. Vogelo en W. de Blom; H. Volmer en M. v. d. Brakel; J. Vlamings en J. Scheerhagen; J. Baars en M. Tabak; C. Breet en J. Wiersma; G. Kabalt en D. ter Veen; C. v. Leeuwen en A. ten Oort; A. Lindeboom en D. v. d. Vecht; D. Steenman en J. Gregory; J. v. d. Burt en P. de Groot; G. Das en A. Kroese; J. Pruimboom en J. Heym; J. Holtmans en A. Rees; J. Ristjouw en E. Siecker; M. Colenbrander en N. v. Veldhuizen; F. Snaayer en M. Six; L. v. Joolen en S. Schoenmaker; W. Buschmann en N. Koomen; D. v. Eldert en M. Houtman.

GEBOORTEN. Aangegeven 31 Dec.: F. Nieuwenkamp—v. Arkel, d.; P. Broers—De Wit, z.; G. Postma—Koomen, d.; H. Hoorn—Meur, z.; L. Rauwerda—v. Helden Tucker, d.; C. Steman—Koot, d.; M. Schermer—Heering, z.; F. Goosen—v. Tol, z.; C. v. d. Vegt—Brand, d.; E. de Boer—Mol, z.; D. Putting—Raat, d.; N. Fochier—Hemrika, z.; D. Rault—Sitters, z.; F. Groen—De Wit, z.; C. Meijer—Mobron, z.; G. Hoenson—Strunk, z.; R. v. Gelderen—Heide, d.; A. Doorn—Schaller, d.; A. Overmans—Smit, z.; M. Gerriesen—Meijer, 2 d.; S. v. West—Segal, z.; L. de Vries—v. d. Hal, d.; P. Keylewer—Blok, z.; J. Schoumans—Laarman, d.; J. Karssemeijer—Wuurman, z.; G. Knook—Huiberts, d.; C. Frok—Steijger, z.; H. Sopar—v. Zadel, d.; H. Bosch—v. Ramesdonk, z.; L. de Vries—De Raaf, z.; G. Bloem—Haanraads, z.; A. Gomes—Kok, z.; D. de Groot—Piet, z.; L. de Reede—Mieras, d.; G. Borghoff—Bronkhorst, d.; A. Wijminga—Postma, d.; M. Versteeg—De Langen, d.; M. v. Regteren Altena—v. d. Hoeven, d.; F. v. Zelst—de Jong, z.

OVERLEDEN: Aangegeven op 31 Dec. H. J. Jongeling—Dorlas, v. 66 j.; J. H. Waterloo, m. 48 j.; J. Kornstra—Stevens, v. 43 j.; M. B. F. Vingerhoed, v. 12 m.; D. E. v. Tuyl—Schmidt, v. 93 j.; F. T. Hoffman, m. 8 j.; H. Keyzer—Witte, wed. 89 j.; E. J. J. Bosch, v. 8 j.; W. Wassink, m. 52 j.; H. Pront, m. 46 j.; Y. Bruyn, m. 75 j.; M. Deneke—Morit, v. 58 j.; G. Timmer, v. 65 j.; G. Leder, m. 2 j.; J. C. Haayen—v. Doorn, wed. v. 83 j.; A. E. Allard, v. 8 m.; J. J. F. Dekkers, m. 17.